

ДОКТРИНА МИХАЙЛА КОЛОДЗІНСЬКОГО

1. З когорти людей боротьби й ідеї

Йдеться про Михайла Колодзінського, автора праці «Українська воєнна доктрина», над якою він працював упродовж 1935-1937 років. У біобібліографічному довіднику «Західноукраїнська преса першої половини ХХ століття: люди боротьби й ідеї» (2019) я помістив короткий життєпис Михайла Колодзінського. Народився він 1902 року біля Городенки (тепер Івано-Франківщина). Навчався на правничому факультеті Львівського університету. Військову освіту здобув у польській військовій школі (закінчив її у ранзі підпоручника). 1922 року став членом Української військової організації. 1931 року потрапив до в'язниці – польська влада засудила його за антипольські публікації у націоналістичних виданнях. Упродовж 1932-1933 років М. Колодзінський був військовим референтом Красної ексективи ОУН. Щоб уникнути повторних ув'язнень, Провід українських націоналістів звелів йому виїхати з Польщі. За кордоном М. Колодзінський допомагав хорватській революційно-визвольній організації.

На пропозицію полковника Є. Коновальця як очільника ОУН 1937 року створили Окремий штаб Проводу українських націоналістів для справ Закарпаття. Серед членів штабу був і М. Колодзінський. А вже 1939 року він очолив штаб «Карпатської Січі», у роботі якого брали участь Роман Шухевич і Зенон Коссак. Під час зустрічі командування Карпатської Січі з німецьким консулом, який вимагав від українців капітуляції, М. Колодзінський сказав крилату фразу: «В словнику українського націоналіста нема слова «капітулювати». Сильніший ворог може нас у бою перемогти, але поставити нас перед собою на коліна – ніколи!». Невелике військо Карпатської України боролось героїчно, але перевага була на боці окупанта. Угорське військо дуже жорстоко поводитися з українцями (свого часу Іван Вагилевич, відвідавши в середині ХІХ століття Закарпаття, справедливо писав про «уральську жорстокість» угорців щодо українців...). Розстріляли угорці й Михайла Колодзінського. Це сталося 16 або 17 березня 1939 року біля Солотвина.

Крім «Української воєнної доктрини» М. Колодзінський написав й інші праці, які стосуються стратегії й тактики воєнного мистецтва. Це «Польське повстання 1863 р.», «Націоналісти і військове виховання», «Воєнне значення і стратегічне положення Закарпаття».

Героїчна смерть Михайла Колодзінського зробила його легендарним героєм не лише націоналістичного руху, а й української історії.

2. Основні тези. На думку Колодзінського...

Поява праці «Українська воєнна доктрина» була закономірною. Автор спирався на революційну концепцію УВО, на постанови Великого Збору ОУН (1929), які сформульовані в розділі «Військова політика», на досвід недавніх боїв за українську державність і на досвід славних попередників від княжих часів починаючи. Світова війна ще не почалася, але вже тривала громадянська війна в Іспанії. Італія воювала з Ефіопією (1935–1941), Японія захопила частину Китаю. У Німеччині до влади прийшли нацисти на чолі з Гітлером, який не приховував агресивних намірів: не лише повернути Німеччині те, що вона втратила після поразки у Першій світовій війні та принизливого для неї Версальського мирного договору 1919 року, а й розширити свій життєвий простір. Інший диктатор – Сталін – теж мріяв про світове панування.

«Українська воєнна доктрина» за змістом не є суто військовим вченням. Циклоstileве видання праці 1940 року появилось невеликим накладом і було практично недоступне для масового читача. Товариство колишніх вояків УПА в Канаді і США мало в розпорядженні лише текст першої частини «Української воєнної доктрини». Воно видало її 1957 року – до 300-річчя смерті гетьмана Б. Хмельницького, з нагоди сорокаріччя української революції 1917 року і 15-ї річниці створення УПА (я й буду посилатися на це видання). Праця М. Колодзінського складалася з трьох частин. Перша з них має історико-політичний характер. Вона містить такі розділи: «Проблема війни й воєнної доктрини в Україні й Європи в минулому» та «Історичний огляд української доктрини».

У першому розділі М. Колодзінський зазначив, що дати докладну дефініцію доктрини важко, бо нема однакового погляду на суть війни, а, отже, й на воєнну доктрину. «Можна сказати, що воєнна доктрина – це спосіб ведення війни. Але війну провадили різно в різних часах. На спосіб ведення війни мали вплив моральні й фізичні прикмети й чинники даного народу чи держави, геополітичні умовини, економія, цивілізація, культура й передусім політичні ідеали, в ім'я яких ведено війну. Це все вказує на те, що кожний нарід має свою окрему воєнну доктрину, свій окремий погляд на війну й методику її ведення», – писав автор. Колодзінський усе ж дав визначення дефініції, але згодом. У цьому, попередньому, розумінні варто звернути увагу на «історичність» тлумачення поняття, а також на чинники, що формують воєнну доктрину – моральні, цивілізаційні, культурні, а насамперед політичні ідеали.

Колодзінський зробив своєрідний огляд воєнних доктрин (способів ведення війн), починаючи від античних часів. Він

звернув увагу на військові системи середньовіччя (ленна, васальна, стала або наймана). На його думку, Французька революція 1789 року спричинила до того, що війна стала справою усього народу: «Політичні зміни, що їх принесла французька революція, дали нові сили, нові засоби й нову енергію до провадження того роду війни, про яку не мали уяви пруські й австрійські генерали». Колодзінський стверджував, що французька революція змінила розуміння суті війни, що війна перестала бути дипломатичним ремеслом чи засобом виживання народів, чим війна і була від часу появи людини на землі. Ще одне цікаве зауваження: «Під час Французької війни знайшли застосування на полі бою всі пристрасті людської душі, всі моральні прикмети народу, вся його інтелігенція й інтуїція».

Колодзінський звернув увагу на те, що досвід французької революції та наполеонівських воєн теоретично опрацював Клаузевіц у своїй епохальній, на думку М. Колодзінського, праці «Про війну»: «Він перший доказав науково, що воєнна доктрина кожного народу мусить бути вислідною його політичних змагань, геополітичного положення, моральних прикмет, душевних пристрастей, хотінь, історії, бойової традиції й усього того, що складається на живу душу народу». Колодзінський зачитував великий уривок із праці «Про війну», три «визнання» Клаузевіца, в яких найкраще відображається його погляд на війну. Сучасному читачеві праця Клаузевіца не дуже відома, отож зачитую цей уривок повністю – він дуже актуальний: «Я відпекуся (*відрікаюся, не погоджуюся, заперечую.* – С. К.):

- від легкодушної надії на випадковий рятунок,
- від гуплого вичікування майбутності, якої не хоче розпізнати заскорозлий розум,
- від дитячої надії, що гнів тирана можна ублагати добровільним роззброєнням і здобути його довір'я через низьку покірливість і лестоші,
- від фальшивого відречення поневоленої душевної сили, від нерозумного недовір'я в сили, дані нам Богом, від грішного забуття всіх обов'язків для загального добра,
- від безстидного пожертвування всієї державної й народної честі, як власної і людської гідності.

Але я вірю й визнаю:

- що нарід нічого більше не може шанувати, як гідність і свободу свого існування,
- що він повинен це все боронити до останньої краплини крові,
- що це є найсвятіший обов'язок до виконання і найвищий закон для наказування,
- що ганьби трусливого піддання ворогові ніколи не можна змити,
- що ця отруя в крові народу переходить і в потомство й буде паралізувати та підкопувати сили майбутніх поколінь,
- що честь можна тільки раз втратити, що честь короля й державної влади є тотожна з честю народу й що вона є одиноком палядином (*рицар або й людина, віддані обов'язку або ідеї.* – С. К.) добробуту народу,
- що нарід серед найважчих обставин є непоборний у величавій боротьбі за свободу,
- що навіть утрата свободи в кривавій героїчній боротьбі запевняє відродження народу й є зародком життя, з якого виросте нове сильне дерево.

Я заявляю і закликаю сучасність і майбутність:

- що я уважаю за найбільш погубну річ впоювати страх і тривогу, цю фальшиву мудрість, що ухиляється від небезпеки,
- що я уважаю найдикушу розпуку за мудрішу тоді, коли взагалі не маємо можливості стрічати небезпеку з муже-

ською відвагою, цебто зі спокійною, але сильною рішучістю,

– що серед тривоги нинішніх днів я не забуду остерігаючих подій старих і нових часів, як теж мудрих наук цілих століть і шляхетних прикладів славних народів і не замінюю світової історії за брехливу газету,

– що я вільний від самолюбства й маю відвагу виявити з одвертим чолом кожен думку й кожне почування перед моїми співгромадянами,

– що я буду почуватися прещасливим, коли зможу знайти славу смерть у величавій боротьбі за свободу й маєтат моєї батьківщини».

(Наші читачі можуть порівняти зі сучасним перекладом).

Увагу М. Колодзінського привернуло те, що Клаузевіц розумів воєнну доктрину значно ширше, ніж інші теоретики війни, бо вживав поняття «абсолютної» (тобто тотальної) війни. У такому контексті М. Колодзінський сприймав і українську проблему: «Коли глянемо на історію українського народу від хвилини його появи, побачимо, що українському народові було знане поняття тільки «абсолютної війни». Такий погляд на війну, який винесла французька революція і який науково обґрунтував Клаузевіц, був питомий (*притаманний.* – С. К.) українському народові від найдавніших часів». Колодзінський пояснює це тим, що українському народові постійно доводилося відбивати напади степових кочовиків, це тривало аж до початку XVIII століття. Безупинна бойова готовність загартувала український народ, на думку М. Колодзінського, і розвинула в ньому військовий інстинкт. «Чого можна було dokonати з українським військом, доказав Святослав Завойовник, а пізніше Сагайдачний і Хмельницький. Для нас важливо, що українська воєнна доктрина від найдавніших часів не була копією чужих доктрин...». Київська Русь розпалася на окремі князівства, коли не стало центральної військової сили. Колодзінський вважав, що необхідність боротися зі степовиками створила почуття національної спільноти, чого не було в Європі.

Інші важливі думки М. Колодзінського висловлені в цьому розділі:

– завдання воєнної доктрини полягає також у тому, щоб розвивати національну свідомість, сперту не лише на одній мові, звичаях чи культурі, але й на одностайності в боротьбі з ворогом. «Спільність пролитої крові за спільні політичні ідеали – це перша ознака нації»;

– лише український народ мав найправильніший погляд на війну; Україні не вистачало вождя зі здібностями Святослава Завойовника, щоб посісти перше місце в Європі, завадила і погана політична організація та низка фатальних випадків;

– «тотальність» війни в Україні сягнула вершини за часів повстання Хмельницького; його повстання має для нас таке значення, як французька революція для французів; війни Хмельницького – це тотальні війни;

– війна 1914 року для українських політиків була найбільшим злом; вони все робили для того, щоб убити в народі його прадавній погляд на війну; на думку М. Колодзінського, українському народові не бракувало відваги, хоробрості й запалу: «Недоставало тільки політичних гасел, які вивели б його до бою, як за Хмельницького, або як французький нарід повели в бій кличі французької революції».

Так М. Колодзінський підійшов до військової політики українського націоналізму. Він уважав, що в Україні не може бути нічого ненаціоналістичного, що обов'язком націоналістів є відродити в українському народі той погляд на війну, який він мав упродовж своєї історії. Колодзінський

стверджував, що в боротьбі людина повинна бачити Боже призначення: «Людина, яка відтягується від тієї боротьби й проповідує пацифістичні кличі, є гнилим наростом на здоровому тілі. В природі не можна спинити боротьби, бо весь світ побудований на законі руху боротьби».

Писав М. Колодзінський і про призначення України – це боротьба з Москвою як втіленням степу, а докладніше – вандалізму, темряви, розбійництва. Колодзінський наголошував: «Ми сьогодні знову, як і в давніх часах, боронимо європейську культуру від наступу московських ідей, а навіть зорганізованих по-воєнному її орд, які є не менш загрозливі, як орди Атtilи й Джингісхана. Це є наша місія і призначення історичне...».

Великого значення М. Колодзінський надавав ідеї історичного призначення України: «Україна тільки тоді була сильною й займала незалежне місце в історії, як поступала згідно з своїм призначенням. Коли зрікалася своєї місії, то упадала». І саме оцю ідею – культурну місію України, її призначення, залишено нам праїдцями, він поклав в основу воєнної доктрини українських націоналістів.

Якщо перший розділ мав теоретичний характер, то у другому М. Колодзінський зробив історичний огляд української воєнної доктрини. Він високо оцінював військово-вміння українського народу за княжих часів. На його думку, «таємниця добірності княжої армії лежала в крові й прикметах українського народу». Для М. Колодзінського Святослав був світлою й могутньою постаттю, одним із найбільших воїнів у нашій історії. На основі ознак своєрідної воєнної доктрини Святослава, його лицарських рис М. Колодзінський оцінював події і людей тодішньої української історії. Він не погоджувався з тим, що в минулій війні (йдеться про українські визвольні змагання) було мало в українській армії з духу Святослава, а Крути, Моголівку й Базар треба приписати генієві українського народу. Колодзінському не припали до душі сльозливі пісні про те, як переходили Збруч. Його слова: «Нам не можуть імпонувати малі армії, малі концепції й малі люди. Творити мусимо велике й захоплююче, відповідно до нашого історичного призначення. Перемога наша в руках Бога, але героїзм наше в наших руках».

Колодзінський постійно наголошував на значенні Київської Русі в європейській історії, на обороні західноєвропейської цивілізації від московського варварства, але головною метою він визначав те, щоб не загинула українська нація зі своєю цивілізацією і культурою, а не Європа зі своєю. Впадає в око закінчення роздумів про княжі часи, бо М. Колодзінського за цю думку після появи книги критикували неодноразово: «Але московський дух буде так довго загрожувати нам на Сході Європи, як довго хоч один москаль останеться живим».

Дуже високо М. Колодзінський оцінював воєнний геній Хмельницького і вважав національно-визвольний рух під проводом Б. Хмельницького доказом бойової спроможності українського народу, а таку армію, яку мав Хмельницький, виставляли лише найсильніші імперії й великі вожді. Він зазначав, що таку за кількістю армію у війні 1917–1920 років Україна не могла виставити, хоча населення мала у двадцять разів більше. Колодзінський слушно зазначав, що у козацьких війнах ми виростили з рабів на народ володарів, а козак був втіленням лицарства, гідності й месіанства. Згадав він про гіркі сторінки козацької доби. Колодзінський мав на увазі часи Руїни і тих козацьких старшин, які зрадили українську самостійність. «Виступ Мазепи врятував однак душу українського народу. Якщо б не було цього виступу, то ми були б неславно перейшли до історії. Трагедія під Полтавою є рівночасно

найбільшим джерелом нашого пробудження». Важливим моментом воєнної і військово-політичної концепції М. Колодзінського була думка про необхідність боротьби з двома непримиренними ворогами України – Польщею і Москвою. На сучасному етапі залишився лише один – Росія. Але є ще проросійська «п'ята колона», є корупціонери, є зрадники, ухилианти, ...

Найновіші часи зумовили появу в М. Колодзінського сумних рефлексій. Він не заперечував, що українська армія залишила нам традицію героїчної боротьби, а з цієї традиції зродився націоналістичний рух. «Однак воєнна доктрина українських націоналістів мусить спиратися на соборній традиції, яка має значення для цілого народу, а не є предметом культу одної провінції чи околиці». Отож, на думку М. Колодзінського, «Наша воєнна доктрина мусить заступати ідею одної націоналістичної армії, яка б уважала своїм центром Київ...». Власне тому М. Колодзінський критично ставився до УГА, яка, як він вважав, мала славі й гарні моменти, але не могла позбутися провінціалізмів і загумінкового патріотизму. Українська націоналістична армія, на його думку, не може творитися на основі воєнної доктрини УГА. Колодзінський зазначав: «Якщо нас не буде видно на шляху Київ–Львів і Київ–Чорне море, то нічого нам не допоможуть ані політично, ані стратегічно навіть більші армії, зібрані в Карпатах. І тільки тоді можна говорити про самостійну Україну, коли всі наші плани братимуть початок з Києва й коли Київ буде в наших руках». Зрештою, М. Колодзінський не заперечує, що й в УГА були соборницькі тенденції.

Ще один важливий момент: М. Колодзінський звернув увагу на відповідальність за долю України кожної людини, а не лише армії. Він вважав причиною поразки боїв за Львів, поразки у боях за державність, за ЗУНР не появу польської армії ген. Галлера, а те, що день по перевороті у Львові 1 листопада 1918 року не збіглося до Львова кілька тисяч селян з околиці, а за тиждень – кілька десятків тисяч з цілої Галичини.

Колодзінський наполягав на тому, що потрібно вивчати чужий воєнний досвід, навіть ворогів, бо «без знання воєнної історії не можемо братися до організації армії й ведення війни».

Націоналістичний світогляд як основа воєнної доктрини й організації армії – теж важливий момент воєнної та військово-політичної концепції М. Колодзінського.

Критично, але не слушно оцінював М. Колодзінський і Легіон Українських січових стрільців. Він уважав, що поява УСС не була революційна: «Старі політики хотіли щось мати на презент для цесаря, а молодь далася полонити козацькій романтиці». Найгостріші зауваження М. Колодзінського: політичний і військовий провід не мали жодного стратегічного плану щодо використання УСС; Січові стрільці не мали доброго командира, своєї воєнної доктрини і правильного політичного світогляду; політичний провід хотів зробити УСС театральним військом; з політичного боку УСС були маленьким відділом вояків біля «найяснішого пана»; це серед простих стрільців зродилася амбіція бути справжнім українським військом, але згодом, уже в Києві. Лише критику політичного проводу можна вважати слушною. Загалом М. Колодзінський не зрозумів історичного, політичного й військового значення УСС. Він критикував їх за те, що вони задовольнялися становищем прибічної гвардії Василя Вишиваного. На його думку, «Намір ужити УСС для перевороту у Львові був нереальний, як це пізніше виявили події. Взагалі УСС повинні були покинути австрійські ряди, коли Центральна Рада проголосила незалежність України. Коли цього не зробили, то їх

становище мусіло бути трагічно-комічне. Тому УСС багато більш здобутки осягнули в піснях, як у бойовому балансі нашої минулої війни. А і ці стрілецькі пісні є сьогодні заслабі для націоналістів. Воєнна доктрина українських націоналістів вимагає інших пісень – пісень сильних і жагучих, які були б грімким криком нашої молоді душі, і вогнем пристрастей, і наших почувань».

Попередньо підсумовуючи, зазначу, що праця М. Колодзінського не є науковою. Це, радше, історіософський трактат публіцистичного характеру, в якому обґрунтовано українську воєнну доктрину. Основні риси цієї доктрини – вона повинна бути експансивною (відображати потребу української експансії на Схід); вона повинна відображати одвічну боротьбу з Москвою як ворогом; українській нації не можуть імпонувати малі армії, малі концепції, малі люди; воєнна доктрина повинна утверджувати необхідність тотальної війни; українці програли визвольні змагання, бо не мали відповідної воєнної доктрини; спиратися потрібно на власні сили; воєнна доктрина повинна спиратися на соборницькі традиції; основа воєнної доктрини – націоналістичний світогляд; воєнна доктрина зумовлена не лише духом сучасної епохи, а й українськими традиціями; українському народові притаманний військовий інстинкт і вміння воювати.

Зазначимо, що створення воєнної доктрини не було самоціллю. Зрозуміло, що вона підпорядкована відновленню української державності, але це ще не є остаточною метою. Перша частина праці М. Колодзінського пронизана ідеєю історичного призначення, місії України – панування на Сході Європи. Ідея призначення України була предметом роздумів багатьох публіцистів міжвоєнної доби. Наприклад, Олег Ольжич теж писав про панування на Сході (стаття «Український міф»).

Цю ідею експансії (панування на Сході) М. Колодзінський утверджував у другій частині праці («Воєнна географія і границі України»), яку написав у співавторстві з Т. Омельченком. Вони так бачили межі майбутньої України: це, зрозуміло, етнічні українські землі, частина території Румунії, Польщі, Молдови, Білорусі, Росії (аж до Волги і Каспійського моря), а також Північний Кавказ, Баку і Апшеронський півострів з нафтовими родовищами. Проте навіть це – лише програма мінімум. Такі імперіалістичні прагнення важко узгодити навіть із ідеологією українського націоналізму.

Не менш суперечливою була і та частина, в якій М. Колодзінський виклав своє бачення націоналістичного повстання (саме націоналістичного, а не національного). Текст цього розділу, який знаходиться в Архіві ОУН в Києві.

Завдання ОУН Колодзінський визначав так:

- 1) викликати повстання на всіх українських землях;
- 2) надати йому організовані форми й організувати з повстанських мас українську націоналістичну армію;
- 3) поширити й закріпити владу на українських землях;
- 4) знищити живі ворожі сили й перенести війну на ворожі землі.

Зміст першого завдання можна викласти в таких тезах:

- українське націоналістичне повстання може бути успішним тоді, коли маси переймуться ідеологією ОУН, хоча міжнародні події можуть прискорити вибух повстання;
- в українській націоналістичній революції вирішальним чинником буде національна ненависть;
- повстання буде успішним, якщо охопить якомога більшу територію;
- важливою умовою успішного повстання є взаємна допомога (між селами, колгоспами, повітами; принцип «моя хата з краю» є злочином);

- кожне повстання є жорстоким і кривавим, що більше націоналістичне;

- масу треба загнати під час повстання в «сліпу вулицю», де б вона мала до вибору перемогу або смерть, хоча таке положення, на думку М. Колодзінського, і не належить до воєнної доктрини;

- у повстанні на перше місце висувається жорстокість і ненависть; з українцями в минулому наші вороги поведилися дуже жорстоко; з ними ми повинні повестися ще жорстокіше – у цьому буде наша моральна перевага; треба показати супроти них таку жорстокість, «щоби десяте покоління боялося поглянути в бік України»;

- все, що є чужим, руйнувати; «Ідея, в ім'я якої робиться повстання, виправдовує і освячує крайні вандалізми й найбільш гидкі жорстокості»;

- гаслом кожного повстання є нищити вороже майно; погано, що УГА боялася обстрілювати з гармат Львів; воєнна доктрина каже нищити польські двори, а раніше треба було знищити нафтовий басейн біля Борислава і Дрогобича;

- ще з більшою ненавистю треба знищувати живі сили ворога; ця боротьба має бути нещадна, жорстока і зоологічна; поляки мусять або здатися, або втікати за Віслу; москалі – це жорстокий противник, а тому його жорстокість можна знищити ще більшою жорстокістю.

Щодо другого завдання – йдеться про організацію влади (нею має бути ОУН), про публічні суди – повстання буде жорстоким, але на відміну від радянського ЧеКа, справедливим. Колодзінський описав, що має робити керівник (командант) на рівні села, повіту, округу. Він вказав на роль священників як моральних двигунів і незрівнянних пропагандистів.

Щодо третього завдання М. Колодзінський описав процес перетворення повстанської армії в українську націоналістичну – в регулярну армію. Він слушно вважав, що жодне повстання не завершиться перемогою, якщо керівництво не почне від самого початку організовувати революційну регулярну армію. Окрім цього, він вважав, що з пропагандистською метою потрібно сконцентрувати увагу народу на якомусь героїчному вчинку. Українську владу треба поширити й закріпити на всіх українських землях, а з морального боку дуже важливим є соборницький принцип.

У реалізації четвертого завдання М. Колодзінський вважав, що потрібно знищити живі ворожі сили й перенести війну на ворожі землі. Він вкотре наголошував на тому, що поляків, росіян і євреїв, які будуть боротися проти нас, треба знищити. Особливо вороже був налаштований М. Колодзінський проти євреїв. На його думку, гнів проти них не треба гамувати, а, навпаки, побільшувати. Українська революція не повинна затримуватися на українських землях, а перейти на ворожі землі – «Цього імперіалізму нам потрібно, щоби ми увільнили нашу рабську душу від того почуття нищоти супроти наших ворогів [...]. Я думаю, що Москалі сильно заломляться, якщо би ми мали силу розбити їх армію і здобути Москву, щоби спалити Кремль і наповнити смердячі вулиці Москви гомоном кольтон нашої піхоти і гармат. І таке розбиття і пониження Москалів і Поляків мусить бути ціллю нашої воєнної доктрини».

На щастя, тези М. Колодзінського про необхідність жорстокості у ставленні до інших національних меншин, особливо проти живої ворожої сили, не знайшли відображення в офіційних документах ОУН, в боротьбі УПА. Зрештою, поневолена нація має моральне право на адекватне ставлення до окупанта, оскільки державність і свобода як абсолютні цінності, право на гідне існування та інші загальнолюдські права теж посідають важливе місце в ци-

вілізованому світі, а революція і збройна боротьба – важкий і кривавий, але іноді неминучий шлях до визволення. Проте в усіх випадках ніколи не повинні зникати моральні й правові межі, за які не треба виходити. Упродовж Другої світової війни в українсько-польському протистоянні факти непотрібної і зайвої жорстокості були з обох сторін, унаслідок чого постраждали не лише озброєні люди, а й цивільне населення. Це треба визнати. Українцям і полякам потрібне взаємне прощення. Це в інтересах обох держав і народів. Вони мають спільного ворога – Росію. Саме ОУН, яка боролася за українську державність і захищала українців на рідній землі, висунула на II Великому Зборі (1941) гасло «Воля народам і людині», саме ОУН була ініціатором створення Антибільшовицького блоку народів, а в лавах УПА воювали представники багатьох народів.

3. Замість постскрипту

Брошуру М. Колодзінського я переглянув ще десь на початку 90-х. Назва увагу привернула з двох причин: 1) автор писав про «українську воєнну доктрину», хоча не було тоді України як держави незалежної; 2) я сподівався на суто публіцистичний текст, а виявилось, що це праця, яку можна розглядати як своєрідну програму дій. Поява такого документа ще раз засвідчує: українці як нація ніколи не відмовлялися від мрії про незалежну державу і від збройної боротьби за неї.

Революційний максималізм, безкомпромісність, категоричність роздумів М. Колодзінського (що і відобразилося в публіцистичному стилі «Української воєнної доктрини») можна було би пояснити певними рисами його вдачі, але аж ніяк не політичною програмою ОУН, не зоологічною ненавистю, не аморальністю українського націоналізму, як це роблять ті, хто хоче замість нас тлумачити нашу історію і писати її. Є те, що ми повинні перейняти у М. Колодзінського – віру у незнищенність української нації та її призначення, її традиції й майбутнє, ідею боротьби (культ сили і меча), ненависть до ворогів, самопожертву у вільній боротьбі.

... Три моменти на початку російського вторгнення 24 лютого 2022 року вразили багатьох: 1) російські окупанти на Запорізькій АЕС уже в перший день війни, а також загибель «Мрії» й ворог на підступах до Києва; 2) фраза «мені потрібна зброя, не таксі», що набула символічного значення і 3) всенародне піднесення бойового духу і завзяття, хоча багато хто й розумів: щось було з підготовкою до війни і щось сталося «не так». Найбільш болісні моменти були пов'язані саме з першим моментом: чому ми так багато втратили упродовж одного (першого!) дня: це результат недолугої доктрини, зради, невміння воювати?

Свого часу генерал П. Шандрук зазначав: «В нашій воєнній і невоєнній публіцистиці дається зауважити прагнення, з боку не все до того покликаних людей, оперувати поняттями щонайменше на шаблі стратегії. Можливо, що то є зрозуміле для не все усвідомлених читачів. Бо ж навіть і серед військовиків не все є такі, що знали військову справу від її, так би мовити, основних початків. Хто не вмів покерувати чотою чи курунем не то в бою, але навіть в тактичному вишколенні, нехай не шукає сагисфакції в амбітнім жонглюванні словом «стратегія» чи «тактика» – тими, аж надто складними поняттями мілітарної доктрини». Можна припустити, що стаття професійного військовика, генерала, який брав участь у багатьох боях і битвах, була спрямована проти тих партійних публіцистів, які оперували поняттями «стратегія», «тактика», не маючи належної фахової (військової) підготовки. Підтекст думки П. Шандрука такий: опрацювання мілітарної доктрини – за-

надто серйозна справа, щоб її доручати лише політикам (чи публіцистам).

Як відомо, 25 березня 2021 року президент підписав Указ «Про стратегію воєнної безпеки України». Цей документ замінив попередню воєнну доктрину. Фахівці й експерти (посилаюся на публікації В. Бадріака) відзначають, що найважливіше в документі – це визнання Росії воєнним противником (хоча мені більше подобається таке визначення – «Росія була і є небезпечним і підступним ворогом України»). – С. К.). Відзначають експерти й те, що в доктрині з'явилися майже революційні речі – передбачено запровадження комплексного всеосяжного підходу до оборони, зокрема поєднання воєнних і невоєнних засобів ведення війни, це означає, що воювати має все суспільство. Водночас спеціалісти не вважають нову доктрину «зубастою». Пояснюють це стриманістю влади і побоюванням прямо вказати на можливість превентивних ударів, зокрема ракетних. Проте стриманість нашої влади не стримала російську владу від використання всієї можливої зброї, навіть балістичних ракет. Побоюється Росія лише ядерну зброю використати.

Мабуть після завершення цієї війни Україні доведеться розробляти новий документ щодо захисту держави. Не буду радити відповідним структурам, що в ньому має бути – я не випадково цитував генерала Армії УНР П. Шандрука, згодом командувача Української національної армії (1945). Проте бажано, щоб усе-таки була «Українська воєнна доктрина», бо це пов'язує нас із традиціями і вказує на національний дух. Окрім загальновідомих засад (Росія – ворог у найближчій перспективі, всеосяжна, тобто тотальна оборона, європейська інтеграція і членство в НАТО, професійна армія) потрібно врахувати, що сучасна війна потребує високотехнологічної зброї (а це вимагає від військових вміння користуватися нею), більшої ініціативи від командирів на полі бою (чи це варто передбачити у відповідних статутах?); з небаженою корупцією в структурі Міноборони (і в інших державних структурах) треба боротися за законами воєнного часу, а не у звичайних судах. На мою думку, в доктрині треба вказати і на те, що ми будемо воювати в цивілізованій спосіб, з дотриманням міжнародних норм – на відміну від геноцидних і злочинних дій російської армії (хоча армія держави-терориста не може за означенням поводитися по-іншому). Захищати державу й націю – це не лише обов'язок професійної армії (з гідною платнею), це обов'язок кожного громадянина і громадянки з 18 років (нема тут і не може бути тієї вікової межі, після якої цей обов'язок стає «необов'язковим»; захищати Україну можна в різний спосіб; уже є багато випадків, коли навіть ті вояки, які зазнали каліцтва, продовжують воювати). Ще одне. Вмінням воювати повинні оволодіти всі. До цього треба привчати з малих літ, а після завершення школи (лицею і т. д.) треба передбачити для чоловіків певний термін перебування в армії. Вивчення військової справи потрібне і в університетах. Річ у тім, на мою думку, що нинішні провали в мобілізації – це не лише помилки влади. Це і небажання того мільйона українських чоловіків призовного віку, які прогулюються на європейських вулицях і не хочуть воювати, які хочуть бути «нейтральними» українцями або й зовсім не хочуть бути українцями.

Нам потрібне мілітарне виховання суспільства. Бо ніхто нас не переможе і не поставить на коліна – такою має бути суть української воєнної доктрини. Це не лише кредо українських націоналістів часів Михайла Колодзінського 30-х років, українського збройного підпілля 40-50-х років, але й нинішніх українців – героїв Воюючої України.

Степан КОСТЬ